

TÜRKİYE VE ARNAVUTLUK ARASINDA KÜLTÜR KÖPRÜSÜ, BİR ADANMIŞLIK ÖYKÜSÜ: MAKBULE FATMA HANIM

Adem BALABAN^{†*}
Sadullah YILMAZ^{*}

ÖZET

Her toplumun kendine ait kültürü, örf ve âdetleri vardır. Bazı kültür öğeleri ise hemen her toplumda karşımıza çıkan ortak değerlerdir. Kültürler arası ortak yönlerden biri de insanlık adına yapılan iyi işler, ülke insanlarına yapılan hizmettir. Bu hizmetlerin en büyüğü de o ülkenin çok ihtiyacı olduğu dönemde ve en zor şartlar altında, beklentisiz olarak yapılanlardır. Hayatını o ülke insanlarına adamaktır. Makbule Fatma Hanım da kendisine ihtiyacın en çok olduğu bir dönemde, genç yaşta Arnavutluk'a gelmiş, en zor şartlar altında, ölünceye kadar ikinci vatan edindiği bu ülke insanlarına hizmet etmiştir. Bu çalışmada yaptığı hizmetlerle iki ülke insanları arasında kültür köprüsü vazifesi görmüş; gelecek nesillere örnek bir hayat bırakmış olan, bir adanmışlık örneği Makbule Fatma Hanım'ın hayatı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Fatma Makbule, Türk Hemşire, Kültürler Arası Köprü, Toplum Hizmeti, Adanmışlık.

CULTURE BRIDGE BETWEEN TURKEY AND ALBANIA, A DEDICATION STORY: MAKBULE FATMA HANIM

ABSTRACT

Every society has its own culture and customs. Some of the elements of the culture and shared values which appear in every society. One of the common aspects of intercultural good deeds in the name of humanity, service to the people of the country. The most important one of these services is to be dedicated to the lives of the people of that country, as well as the country needs a lot of time and under the most difficult circumstances. Fatma, the most appreciated at a time when you need it, come to Albania at a young age in the most difficult circumstances, has served the people of this country until her death in her second homeland. In this study, has acted as a cultural bridge between the peoples of the two countries her services; life left an example for future generations, which is an example of a devotional Makbule Fatma's life will be examined.

Keywords: Fatma Makbule, Turkish Nurse, A Bridge Between Cultures, Community Service, Dedication.

* Yrd. Doç. Dr., Hëna e Plotë "Bedër" Üniversitesi, E-mektup: abalaban@beder.edu.al

* Hëna e Plotë "Bedër" Üniversitesi, Dr. Öğrencisi, yilmaz@beder.edu.al

MAKBULE FATMA HANIM

14 Mayıs 1978 Cuma, Makbule Fatma Hanım için 76 yıllık bir dünya hayatını geride bırakacağı son gündü. O gün gözlerini bu hayata kapamadan önce etrafında toplanmış olan çocuklarına ve torunlarına “Şimdi bu dünyadan, aranızdan ayrılıyorum ama üzülmiyorum. Çünkü ikinci vatanım olan Arnavutluk’a kuşaktan kuşağa yeni nesiller kazandırarak en saygın bir şekilde vazifemi yerine getirdim, görevimi ifa ettim. Fakat içimde tek bir burukluk kaldı. O da: Bu hükümetten tek isteğim ve hakkım olan doğduğum yer olan Türkiye ve ailemi en azından bir defacık olsun gidip görmeme müsaade etmeyişidir.”¹

Türkiye’ye gidemeyişinin inkisarını yaşayan F. Makbule Hanım, 19 Ağustos 1921 tarihinde geldiği Arnavutluk’ta son nefesini verinceye kadar 57 yıl hizmet etmiş, ömrünü ikinci vatani saydığı Arnavutluk’a adamıştır. Makbule Fatma Hanım, 13 Ekim 1902² tarihinde Edirne’de doğmuş, ilkokulu ve liseyi bu serhat şehrinde okumuştur. Babası Hasan Nazif, annesi Sadıka Hanım’dır.³ Evin tek çocuğu olan Makbule Fatma daha küçükken annesini kaybetmiş; subay olan babası da Yunan mezalimi sırasında vatanını koruma uğruna şehit olunca genç yaşta tek başına kalmış, İstanbul’da yaşayan ve dünyada kalan tek akrabası dayısının yanına gitmek zorunda kalmıştır. Burada Dar’ül Fünun Mektebi’ni kazanmış, 10 Temmuz 1920’de ebe⁴ olarak diplomasını⁵ (Dârü’l-fünun;1920, diploma no:484) almış ve babasının yarıda bırakmak zorunda kaldığı vatan hizmeti misyonunu, Arnavut kadınlarının ve onların yeni doğan çocuklarının yardımlarına koşarak ölünceye kadar bu hizmeti devam ettirmiştir.

Arnavutluk’ta ilk diplomalı kadın doktorları 19. yüzyılın sonlarında görülür. 1925 tarihinde Durres’ta Makbule Hanım, İşkodra’da İtalyan Madam Nina, aynı tarihlerde Madam Françeska, Permet’te Maria Berisha ve Avusturyalı (Viyana) Ana Kruzzi⁶ kadın doğum uzmanı olarak çalışmaktadır.

¹ Oğlu Nasuf Tahir Dizdari’nin kendi ağzından anlattıkları. Nasuf Tahir Dizdari, Yaş: 84, Yer: Tiran.

² Fatma Makbule Hanımın pasaportunda doğum yeri Edirne, doğum tarihi Rumi 317 olarak kaydedilmiştir. Bu tarih Miladi, 1902 yılına denk gelmektedir. Ayrıca oğlu Nasuf Tahir Dizdari annesinin 13 Ekim tarihinde doğduğunu zikretmektedir.

³ Babası Hasan Nazif, annesi Sadıka Hanım’ın fotoğrafları ek-1’de sunulmuştur.

⁴ Bu yıllarda ebe diploması ile Dar’ül Fünun’dan mezun olan ebeler, fiili olarak kadın doğum doktorluğu da yapmışlardır. Bundan dolayı kendisi Arnavutluk’ta doktor olarak tanınmakta ve “Doktor Fatma Makbule Hanım” olarak çağrılmaktadır.

⁵ Diploma fotokopisi ek-2’de sunulmuştur.

⁶ 1922 yılında sözleşmeli olarak işe başlamıştır.

FATMA MAKBULE HANIM

1922 yılından itibaren doktor sayısı artmaya başlar.⁷ (Hoxha, 1962; 113) Çalışan doktorların geldikleri ülkelere bakıldığında bunların Hristiyan oldukları görülmektedir. Oysa Arnavut Müslüman kadınlar, kendileri için Müslüman kadın doğum doktoru olmasını istemektedirler. 1923 yılının Eylül ayında Sağlık Genel Müdürü Dr. Rıfat Frashéri, İstanbul'daki Arnavut Konsolosluğu'na (Konsolos Nezir Leskoviku) Türk hükümetinden kendilerine bir çocuk doğum uzmanı göndermeleri için resmi bir yazı gönderir. Çünkü bu dönemde Arnavutluk Tiran ve Durres'da diplomalı bir çocuk doğum uzmanı yoktur. Özellikle de halkın çoğunluğu Müslüman olduğundan istenilen doktorun özelliklerinden birinin de Müslüman olmasıdır.⁸

Fatma Hanım, bu sağlık görevini Arnavut kadınına hizmet etmek için tereddüt etmeden kabul eder ve diplomasını alır almaz Arnavutluk'un liman şehri olan Durus'a (Durres, Osmanlı dönemindeki adıyla Draç) hareket eder. Kendisinin Arnavutluk'a gelmesinde İstanbul'da tanıştığı ve daha sonra evleneceği Tahir Nasuh Dizdari'nin de etkisi olmuştur. Pasaport kayıtlarına göre Fatma Makbule Hanım, 8 Ağustos 1921'de İstanbul'dan ayrılmış ve 19 Ağustos 1921 de Durus limanına inmiştir.⁹ 19 Ağustos 1921 tarihinde bir yolcu gemisiyle geldiği Durus şehrinde bir yıl çalışmıştır. O dönemde Arnavutluk başbakanı daha sonraları Arnavutluk Kralı Ahmet Zogu hükümeti döneminde Durus vali yardımcısı olan Tahir Dizdar ile evlendi. Aynı zamanda iyi bir Türkolog olan Tahir Dizdari'nin ailesi 14. yüzyılda İznik'ten İşkodra şehrine gelen Nasuf Paşa'ya dayanır. Sultan II. Bayezid'in kızı ile evlenen Nasuf Paşa kale sorumlusu ve aynı zamanda şehrin valisi olarak İşkodra'ya görevlendirilir.¹⁰

Oğlu Nasuh Dizdari'ye göre; "Babası Tahir Dizdari, annesi Makbule Fatma Hanım'la İstanbul'da Mülkiye'de okurken tanışmışlar, Tahir Dizdari, Arnavutluk'ta bayan doğum doktoruna ihtiyaç olduğunu söylemiş ve kendisini Arnavutluk'a davet etmiştir. Önceleri bu teklife olumlu bakmayan Makbule Fatma Hanım, Türk hükümetinden böyle bir görev için duyuru gelince gönüllü olarak başvurmuş"¹¹ ve kendisinin Arnavutluk serencamını başlatmıştır. Okul yıllarında tanıştığı ve Durus'ta evlendiği eşi Tahir Dizdari'nin İçişleri Bakanlığı'na bürokrat olarak atanmasından sonra 1926 yılında Tiran'a taşınırlar

⁷ Hoxha, Fejzi, Njoftime Historike E Mjeksise Shqiptare, Universiteti Tiranës, Tirane, 1962, s.113.

⁸ Oğlu Nasuf Tahir Dizdari'nin kendi ağzından anlattıkları. Nasuf Tahir Dizdari, Yaş:84, Yer: Tiran.

⁹ Durus şehrine geldiği tarihi gösteren pasaport fotokopisi ek-3'te sunulmuştur.

¹⁰ Hammer, J. De., Histoire De L'empire Ottoman, XX. Fasikül, 4.bs., Paris, 1836.

¹¹ Oğlu Nasuf Tahir Dizdari'nin kendi ağzından anlattıkları. Nasuf Tahir Dizdari, Yaş:84, Yer: Tiran.

ADEM BALABAN, SADULLAH YILMAZ

ve buraya yerleşirler. Fatma Makbule Hanım, Tiran’da da gece gündüz demeden, yorgunluk nedir bilmeden Arnavut kadınlarının hizmetine koşmuştur.

1939 yılında İtalya’nın Arnavutluk’u işgaliyle Makbule Fatma Hanım için çileli bir dönem başlamıştır. Eşi Tahir Dizdari diğer üst düzey bürokrat arkadaşlarıyla birlikte tutuklanmış ve İtalya’ya sürgün edilmiştir. 1943 yılına kadar üç küçük çocukla tek başına kalan Fatma Makbule Hanım hem çalışıp hem de çocuklarına bakmak zorunda kalmıştır. 1943 yılında İtalyanların daha sonra da Almanların ülkeyi terk etmesinden sonra 1945 yılında başa geçen Enver Hoca idaresi döneminde de Fatma Makbule Hanım’ın çileli ve sıkıntılı günleri bitmemiş, aksine artarak devam etmiştir. Eşi Tahir Dizdari Kral Zogu döneminin İçişleri bürokrati olduğundan dolayı hep ajan gibi görülüp suçlu muamelesi görmüş, nihayetinde de Sovyetler Birliği Büyükelçiliği’ne bomba koymak suçlamasından 1951 yılında tutuklanıp hapse atılmıştır. Fatma M. Hanım ve çocukları da zorla evlerinden çıkarılmıştır. Tirana e Re¹² mahallesinde, Fransız Elçiliği’nin yakınındaki iki katlı olan evlerine devlet tarafından el konularak başkasına verilmiştir. Makbule Hanım da çocuklarıyla beraber tek odalı bir ev kiralamak zorunda kalmış, bir taraftan tek başına evi geçindirmeye çalışırken diğer taraftan da çocuklarını okutmaya çalışmıştır. Bir taraftan böylesine çileli bir hayat yaşarken diğer taraftan her şeye rağmen kendisine ihtiyaçları olan kadınların ve çocukların yardımına koşmaktan geri durmamıştır.

Tahir Dizdari’nin hapse atılmasından sonra ilerleyen yaşına bakılmaksızın Makbule Fatma Hanım da Preza (Pireza) kasabasına sürgün edilmiş, ardından Shijak (Şiyak) kasabası ve daha sonra da Tiran’a on saat uzaklıktaki Kukes (Kukis) şehrine¹³ gönderilmiştir. Burada üç yıl çalışmıştır. Makbule Hanım sürgüne gönderilirken aile tamamen dağılmış, çocuklar da farklı şehirlere gönderilmiştir. Oğlu Nasuh, topoğraf olarak güneydeki Kuçova şehrine; büyük kızı Emel müzik öğretmeni olarak kuzeyde Makedonya sınırındaki Peşkopi şehrine; küçük kızı Perihan da İşkodra’ya Rusça öğretmeni olarak gönderilmiştir.¹⁴

Eşi Tahir Dizdari Bey hapisten çıktıktan sonra küçük bir kitapçı dükkânı açmış ve bu dükkânda yaşamak zorunda kalmıştır. Çileli bir ömür geçirmesine rağmen Makbule Hanım, hiçbir zaman hizmetten geri durmamış adeta kendini Arnavut kadın ve çocuklarına adanmıştır. Yirmi binin üzerinde doğuma yardımcı olmuştur. Bu doğumların çoğunu da bu hastaların evine giderek gerçekleştirmiştir. Kızı Emel, bu durumu şöyle anlatıyor: “Evimizin önünde gece gündüz devamlı bir at arabası bekledi. Annem de gelen yardım haberine

¹² “Tiran e Re” ifadesi Arnavutça “Yeni Tiran” demektir.

¹³ Kukes kuzeyde, Kosova sınırında bir şehirdir.

¹⁴ Guni, Perihan, Nje Jete Me Gruan, Familja Dergisi, Sayı 21, Tiran, 2002, s.15.

FATMA MAKBULE HANIM

koşturmak için çantası hazır durumda beklerdi. Dini inançlarına bağlı bir Müslüman olan annem ek ücret de almazdı. Çok sayıdaki fakir kadınların doğumundan hiç ücret kabul etmediği gibi onların ilaçlarını da alıverir ve bu durumuna hayret edenlere “sevaptır” derdi.¹⁵ Dr. Osman Jonuzi Bey¹⁶, Makbule Hanım’ın yaptıklarını “yapılması imkânsız şeyler” diye tarif ederken “Makbule Hanım’ın elleri gibi kalbi de altın gibiydi” demektedir.¹⁷

Kızı Perihan Guni’ye göre, Makbule Hanım’ın mesleki yönünü ve yeteneklerini, doğumunu yaptırdığı bir anne bize şöyle anlatıyor: “Makbule Hanım’ın gözetiminde evimde zor bir doğum yaptım ve onun kabiliyetleri sayesinde hem ben kurtuldum hem de çocuğum kurtuldu. Bu doğumdan 12 yıl sonra aynı özellikleri gösteren bir doğum daha yaptım. Bu kez hastanede ve daha iyi şartlarda idim fakat maalesef çocuğumu kaybettim.”¹⁸ Onun yaptırdığı doğumlarda çocuk ölümüne çok seyrek rastlanırdı. O zamanki şartlarda bebek ve anne ölümlerinin fazla olduğu düşünülürse bu durum Makbule Hanım’ın mesleki başarısını göstermektedir. Böyle acı durumlarda da aileden biri gibi çok üzülür, o gün onun için de yas günü olurdu.

Makbule Hanım ailelerin sevincine de üzüntüsüne de ortak olurdu. Sağlam karakteriyle iyilik ve yardımseverliğiyle çok nezaketli ve kültürlü davranışlarıyla asil görüntüsüyle Türk aksanı ile Arnavutça konuşmasıyla Tiran’da herkes onu tanır, saygı gösterirdi. Nerede bir kutlama, düğün, sünnet, vs. program varsa aileler sevinçli günlerini paylaşmak için onu da davet eder, başköşeye oturturlardı.¹⁹

Makbule Hanım’ın bazı yönlerini oğlu Nasuh şöyle anlatmaktadır: “Annem çok kültürlü ve eğitilmiş biriydi. Kitap okumayı çok sever, özellikle çok roman okurdu. Okuduğunu hatırladığım en son kitap galiba Monte Kristo Kontu’ydu. Türk ve Fransız yazarların romanlarını Osmanlıca okurdu, zira o dönemde yeni Türkçe az bilinirdi ve fazla eser de yoktu. Sinemayı çok sever, tiyatroya da çok sık giderdi. Aynı zamanda dilbilimci ve Türkolog olan babam da Tahir Bey ise boş zamanlarını yazı yazarak değerlendirir, çoğunlukla gün boyu yazı yazmakla meşgul olurdu.”²⁰

¹⁵ Guni, aynı yerde.

¹⁶ Dr. Osman Jonuzi, Tiran İl Sağlık Müdürü ve aynı zamanda Kral Ahmet Zogu’nun özel doktorudur.

¹⁷ Hoxha, Fejzi. Njofitime Historike E Mjeksise Shqiptare, Universiteti Tiranes, Tirane, 1962, s.113.

¹⁸ Guni, age., s.15.

¹⁹ Guni, aynı yerde.

²⁰ Oğlu Nasuf Tahir Dizdari’nin kendi ağzından anlattıkları. Nasuf Tahir Dizdari, Yaş: 84, Yer: Tiran.

ADEM BALABAN, SADULLAH YILMAZ

Yine oğlu Nasuf, annesi için şunları aktarmaktadır: “İtalyanca ve Arnavutça bilirdi. Arnavutça konuşur ama yazması zor geldiğinden yazıları bana yazdırırdı. Zaten Türk aksanıyla konuştuğu Arnavutçasıyla Tiran’da onu tanımayan yok gibiydi. Muhabbet ehli biri olarak İstanbul Türkçesiyle tane tane ve çok güzel konuşurdu. Çevresindeki Türk kadınlarını evine davet eder, onlarla sohbet ederdi. Eşiyle evde Türkçe konuşmak istemesi belki de Türkiye ve Türkçe özlemine böyle gidermek istemesindendi. Zira 1944’ten itibaren Türkiye’ye hiç gidememiş, vatanı ve ailesini görememiştir. O kadar ki eşi ya tutuklu ya da siyasi suçlu görüldüğü için Türkiye’deki ailesine mektup dahi gönderememiştir.

Çocuklarının anlattıklarına göre, Makbule Hanım mavi gözleri, hafiften sarışınlığıyla klasik bir Rumeli kızı görüntüsündeydi.²¹ Orta boylu, temiz çehreli, çok hanımefendi biriydi. Temizliğe çok dikkat eder, her gün yıkanır, temiz giyinirdi. Dışı gibi içi de çok temizdi. Yumuşak kalpli, çok yardımsever biriydi. Aynı zamanda da çok cömertti. Kazandığı paraları fakirlere dağıtır, ihtiyacı olan ilaçları fakir hastalara kendisi alıverirdi.

Nasuf, Emel ve Perihan adında üç çocuğu olan Makbule Hanım, yukarıda zikredildiği gibi çok yoğun iş temposuna ve sıkıntılara rağmen çocuklarını ihmal etmemiş ve onlara iyi bir annelik yapmıştır. Onların yetişmesi için çok çalışmış, eğitimleri için çaba göstermiştir. Çocuklarını en iyi okullarda okutmuştur. En büyük çocuğu olan Nasuf, 10 Mart 1928’de doğmuş, ilkokulu ve liseyi İtalyan okulunda bitirmiş, daha sonra Jeodizi Mühendisliği okuyarak mühendis olmuştur. İkinci çocuğu Mart 1930 doğumlu kızı Emel’dir. O da ağabeyi gibi İtalyan mektebini bitirmiş, Güzel Sanatlar Akademisi’nde okumuş, iyi bir müzik öğretmeni ve piyanist olarak yetişmiştir. Evin en küçük çocuğu Nisan 1934 doğumlu Perihan ise Eğitim Enstitüsü Rus Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirerek Rusça Öğretmeni olmuştur.

Sonuç olarak, Makbule Fatma Hanım yaptığı hizmetlerle iki ülke insanları arasında kardeşliğin, sevginin ve dostluğun gelişmesine çok önemli katkılar sağlamış ve kültür köprüsü vazifesi görmüştür. İnsanlığa hizmet etmek için vatan hasretini kalbine gömüp yabancı bir memleketinde bir ömür boyu çalışmış, geride gelecek nesillere örnek bir hayat bırakmıştır. Bir insanın, şartlar ne denli zor olursa olsun her şeye rağmen sevgiyle insanları kucaklayıp onlara hizmet etmesi gerektiğini göstermiştir.

²¹ Fotoğrafları da bu ifadeleri doğrular niteliktedir. Bkz. Ek-1 ve Ek-4.

FATMA MAKBULE HANIM

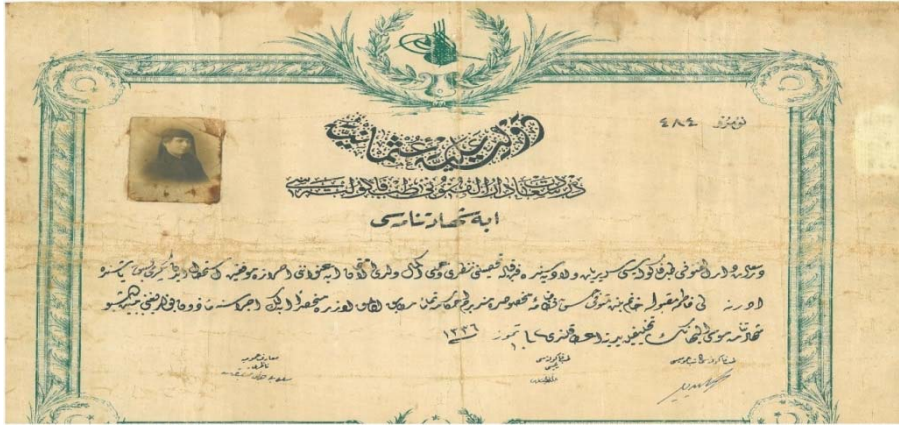
KAYNAKÇA

- Fjalor Enciklopedik Shqiptare, Akademia e Shkencave E Shqiperise, Tiran, 2008.
- Guni, Perihan, “Nje Jete Me Gruan”, Familja Dergisi, Sayı 21, Tiran, 2002.
- Hammer, J. De. Histoire De L’empire Ottoman, XX. Fasikül, 4.bs., Paris, 1836.
- Hoxha, Fejzi. Njoftime Historike E Mjeksise Shqiptare, Universiteti Tiranes, Tirane, 1962.
- Kızı Perihan Guni’nin, kendi ağzından anlattıkları. Yaş:78, Yer: Tiran/Arnavutluk.
- Kızı Emel’in kendi ağzından anlattıkları. Yaş: 82, Yer: Trento/İtalya.
- Oğlu Nasuf Tahir Dizdari’nin kendi ağzından anlattıkları. Yaş: 84, Yer: Tiran/Arnavutluk.
- Özgen, Yüksel. Gurbeti Vatan Edinen Fedakâr Bir Türk Kadını Fatma Makbule Hanım (1901-1978), Türk Yurdu Dergisi, Ocak 2012, c.33, sayı 293, Ankara.
- Yüksel Torunu Şirin’in, kendi ağzından anlattıkları. Yaş:53, Yer: Tiran/Arnavutluk.
- Torunu Nermin’in, kendi ağzından anlattıkları. Yaş:56, Yer: Tiran/Arnavutluk.
- Torunu Tahir Nasuf Dizdari’nin, kendi ağzından anlattıkları. Yaş:78, Yer: Tiran/Arnavutluk.

ADEM BALABAN, SADULLAH YILMAZ

Ek-1: Anne ve babası (altta, solda), kendisi (altta, sağda)

Ek-2: Makbule Fatma Hanım'ın İstanbul Üniversitesinden aldığı diploması

FATMA MAKBULE HANIM

Ek-3: Makbule Fatma Hanım'ın Pasaport Fotokopileri

Ek-4: Makbule Fatma Hanım ve Eşi Tahir N. Dizdari